

Голові разової спеціалізованої вченої ради
у Ніжинському державному
університеті імені Миколи Гоголя,
докторові педагогічних наук,
професорові кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Лісовцю Олегу Васильовичу

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя
на дисертаційну роботу **Охріменко Наталії Павлівни**
«Патріотичне виховання дітей 6 - 7 років засобами художнього
краєзнавства у закладах дошкільної освіти»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертації. Проблема патріотичного виховання є однією із таких, що не втрачають своєї актуальності для українського суспільства. Ще більш загострилася вона з часу подій, пов'язаних із військовою агресією російської федерації проти суверенної України. Новітні підходи до національно-патріотичного виховання дітей і молоді відображено у низці законодавчо-нормативних державних документів останніх років. У них, зокрема, вказано на необхідності пошуку та запровадження в освітньому процесі закладів освіти ефективних засобів підвищення національної свідомості дітей і молоді, плекання в них дієвого українського патріотизму. Тому вибір художнього краєзнавства як засобу патріотичного виховання дітей 6-7 років є обґрунтованим; тема наукової роботи Н.П. Охріменко визначає актуальність і реальну спрямованість на патріотично-виховну практику сучасних закладів дошкільної освіти. Доцільність виконання дослідження за цією темою обумовлюється також обмеженістю дисертаційних робіт, які стосуються патріотичного виховання дошкільників й відсутністю таких, що

розкривають патріотично-виховний потенціал художнього краєзнавства стосовно роботи з дітьми дошкільного віку.

Зв'язок з науковою тематикою. Дисертація є складником науково-дослідної теми кафедри дошкільної освіти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя «Формування особистісно-професійної компетентності у майбутніх фахівців в галузі дошкільної освіти в умовах дворівневої підготовки» (протокол №3 від 26.10.2020 р.). Також тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (протокол № 4 від 26.11.2020 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні Національної академії педагогічних наук України (протокол № 5 від 30.11.2020 р.).

Визначаємо **наукову новизну і теоретичне значення** дисертації, яка полягає в тому, що у роботі вперше визначено сутність та структуру патріотичної вихованості дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства, що містить емоційно-мотиваційний, інформаційно-знаннєвий та діяльнісно-творчий компоненти; обґрунтовано критерії, показники та рівні (високий, середній, низький) патріотичної вихованості дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства; у контексті розкриття виховного потенціалу художнього краєзнавства доведено його вплив на формування патріотизму у дітей 6-7 років; теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено комплекс педагогічних умов патріотичного виховання дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства у закладі дошкільної освіти; уточнено основні підходи до патріотичного виховання дошкільників з урахуванням оновленої державної законодавчо-нормативної бази у галузі національно-патріотичного виховання та оновленої нормативної бази дошкільної освіти; тлумачення поняття «художнє краєзнавство» та запропоновано його структуру щодо використання складових у практиці закладів дошкільної освіти; теоретичні підходи до використання засад художнього краєзнавства як засобу патріотичного виховання старших

дошкільників в умовах діяльності сучасних ЗДО; набули подальшого розвитку підходи до вибору форм, методів, прийомів патріотичного виховання дітей 6 - 7 років на засадах художнього краєзнавства певного регіону України (Чернігівська область); організаційно-технологічні аспекти використання засад художнього краєзнавства у роботі з патріотичного виховання старших дошкільників.

Ефективність патріотичного виховання дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства відповідно до практики закладів дошкільної освіти перевірено експериментально.

Практичне значення результатів дисертації полягає в розробці й апробації комплексної програми патріотичного виховання дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства у закладі дошкільної освіти; отримані результати впроваджено в навчальний процес 5 закладів дошкільної освіти Чернігівської області. Основні положення, висновки дисертації та методичні матеріали, розроблені автором рекомендації, можуть бути застосовані в практиці роботи закладів дошкільної освіти, у системі післядипломної освіти педагогів дошкільної освіти та в закладах вищої педагогічної освіти під час викладання дисциплін «Педагогіка дошкільна», «Національно-патріотичне виховання з основами народознавства», «Методика ознайомлення дошкільників із соціумом», «Актуальні проблеми дошкільної освіти».

Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях. Основні положення дисертації Охріменко Н.П. викладено достатньо повно, зокрема, у 9 публікаціях. З них – 8 одноосібних і 1 у співавторстві, у тому числі – 3 у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому виданні, 5 публікацій апробаційного характеру в наукових журналах і збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Головні результати, отримані особисто авторкою. Дисертанткою теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено у практиці закладів дошкільної освіти педагогічні умови, форми та методи

оптимізації процесу патріотичного виховання дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства.

Ступінь достовірності та обґрунтованості результатів забезпечується методологічним обґрунтуванням вихідних теоретичних положень дослідження, застосуванням комплексу наукових методів, адекватних його меті, використанням широкої джерельної бази, зверненням до концептуальних положень визнаних авторитетів із досліджуваного питання, тривалим терміном апробації основних теоретичних положень дослідження. Також достатньо повно обґрунтовані наукові положення на рівні експериментальної методики, оскільки на різних етапах експериментальної роботи у ній взяли участь 207 дітей старшого дошкільного віку, 28 вихователів, 5 директорів тих закладів дошкільної освіти, які слугували базами експерименту, а також 180 батьків дітей старшого дошкільного віку. Результати дослідження впроваджено в педагогічну практику таких закладів: Бахмацького закладу дошкільної освіти (ясла-садок) №3 «Берізка» Бахмацької міської ради Чернігівської області (довідка про впровадження за №23 від 11.03.2024 р.); Менського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) «Сонечко» комбінованого типу Менської міської ради (довідка про впровадження за № 01-43/48 від 12.03. 2024 р.); закладу дошкільної освіти (ясла-садок) №4 «Казочка» Ніжинської міської ради Чернігівської області (довідка про впровадження за №01-15/53 від 15.03. 2024 р.); дошкільного навчального закладу №19 Прилуцької міської ради Чернігівської області (довідка про впровадження за №01-19/20 від 20.03. 2024 р.); Чернігівського дошкільного навчального закладу №30 Чернігівської міської ради Чернігівської області (довідка про впровадження за №73 від 20.03. 2024 р.).

Структура та зміст дисертації, її завершеність і відповідність встановленим вимогам щодо оформлення. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (303 джерела), 29 додатків на 72 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 302 сторінки, обсяг основного тексту становить 198

сторінок. Робота містить 6 таблиць, 10 рисунків.

У *вступі* обґрунтовано актуальність дослідження на основі аналізу широкого кола наукових джерел, коректно визначено мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, представлено інформацію про результати наукового пошуку та відомості про його апробацію; обсяг і структуру роботи; схарактеризовано новизну, теоретичне й практичне значення дисертації.

У *першому розділі* дисертації на основі опрацювання та аналізу наукових джерел виявлено стан розробленості проблеми у педагогіці, дошкільній педагогіці, культурології, визначено сутність ключових понять дослідження, здійснено аналіз сутності та змісту поняття «художнє краєзнавство», здійснено аналіз основ використання художнього краєзнавства у патріотичному вихованні дітей 6-7 років у закладах дошкільної освіти.

У *другому розділі* дисертації представлено матеріали констатувального етапу експериментальної частини наукової роботи.

У *третьому розділі* представлено матеріали формувального та контрольного етапів педагогічного експерименту. Тут достатньо аргументовано надано результати та зроблено наукові висновки.

Зауваження і побажання до змісту.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи:

- у п.1.3 здійснено аналіз практики закладів дошкільної освіти з патріотичного виховання дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства, зокрема – щодо добору форм, методів та засобів реалізації даного процесу. З тим, проектна технологія аналізується як організаційна форма, а не педагогічний засіб;
- відсутній перелік методів організації роботи з патріотичного виховання та художнього краєзнавства у закладах дошкільної освіти;
- на нашу думку, слід більш надати більш детальний аналіз результатів

повторно проведених методик з вихователями та батьками, що б більшою мірою засвідчило ефективність проведеної роботи з ними на формувальному етапі дослідження.

Проте висловлені зауваження і пропозиції жодним чином не применшують науково-методичної вагомості представленої дисертаційної роботи.

Відповідність дисертації спеціальності і профілю ради. Уважаю, що дисертаційна робота Охріменко Наталії Павлівни «Патріотичне виховання дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства у закладах дошкільної освіти» на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки за своєю актуальністю, науковим, теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язання проблеми, практичним значенням є самостійною закінченою науковою роботою, що відповідає «Порядку про присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44; Постанова Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів»), а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

Микола КРИЛОВЕЦЬ